

90 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI EMIL CONDURACHI

Alexandru Suceveanu

L-am cunoscut pe viitorul meu profesor și totodată – dacă mi-e îngăduit – părintele meu spiritual, încă de pe băncile liceului, atunci când fiica sa, Zoe – prietena mea de-o viață – ne invita la ei acasă. În strada Stupinei. Nu știu să fi schimbat atunci mai mult decât câteva vorbe – evident pronunțate de el și nu de mine, care mă temeam să nu greșesc cu ceva. În anul 1958, pe când mă aflam în tabără la Vălenii de Munte, Zoe îi face o vizită mamei mele, spunându-i că tatăl ei ar dori să aducă în practică la Histria și studenți care, dacă nu să știe, măcar să învețe limbile greacă și latină. Aveam într-adevăr șansa, grație unor profesori de excepție – Maria Pârlog la Timișoara, Maria Vorvoreanu, Gheorghe Guțu la București -, care m-au direcționat către științele umaniste, să urmez cursurile Facultății de limbi clasice, acolo unde generații de profesori – de la Aram Frankian, Toma Vasilescu, Adelina Piatkowski sau Emil Dobroiu la Cicerone Poghir, Mihai Naste, Mihai Nichita, Eugen Cizek sau Florea Fugaru – m-au introdus în lumea mirifică a antichității. Cu toate acestea, n-am acceptat invitația transmisă de Zoe, socotindu-mă, din comoditate, incapabil să suport privațiunile unui șantier arheologic. A urmat o lungă dispută cu mama mea, care, cu inegalabilul ei instinct, insista să mă duc la Histria. Inutil de spus astăzi, cine a avut până la urmă câștig de cauză.

Mi-am făcut așadar bagajele și am ajuns la casa Academiei de la Mamaia, de unde Emil Condurachi, însoțit de un mare savant italian, Gianfranco Tibiletti, urma să mă ducă la Histria. Pe lungul drum către Histria – șoseaua Constanța-Tulcea nu era încă asfaltată - cei doi profesori vor fi purtat și unele discuții științifice – pe care eu oricum nu le puteam înțelege – dar ceea ce

nu pot să uit este că, atunci când s-a ajuns la capitolul anecdote, Tibiletti – strivit de arsenalul anecdotic al profesorului meu – ne-a povestit-o pe cea care însemna practic continuarea unui celebru vers plautian și care suna astfel: homo homini lupus, femina feminae lupior, archeologus archeologo lupissimus. Cât trist adevăr ascundea aceasta barzelletta aveam s-o simțim, profesorul meu și cu mine, fiecare la nivelul lui, din plin mai târziu, dar până atunci trebuie să mărturisesc că apetitul meu pentru umor – pregătit în atmosfera “internaționalistă” din plurietnica Moldovă, acolo unde am copilărit – avea să-și găsească împlinirea sub oblăduirea lui Emil Condurachi. Trăiam în perioada când multe adevăruri nu puteau fi rostite decât prin anecdote, motiv pentru care, atunci când se spuneau, profesorul meu impunea ca ele să fie ascultate cu toată atenția, ca într-un adevărat ritual. Că ritualul anecdotic histrian și-a făcut efectul, o dovedește faptul că spre sfârșitul vieții, invitându-mă la ei acasă împreună cu alți musafiri, mă pune să povestesc una sau alta dintre anecdotele care-i plăcuseră mai mult. Am deci dreptul să mă socotesc, din acest punct de vedere, un demn urmaș al lui Emil Condurachi.

Odată ajuns la Histria, după ce primul monument pe care l-am văzut au fost termele din interiorul cetății târzii – și pe care aveam să le cercetez și public 24 de ani mai târziu – am fost întrebat dacă sunt pasionat de arheologie. “Da”-ul meu, care ezitant, a fost interpretat – spre deosebire de cei care afirmă că, în general, cea mai bună minciună este adevărul. După ce am trecut pe la mai multe sectoare, am fost repartizat la cel condus de Maria Coja, care m-a inițiat în tainele arheologiei. Nu-mi ies din minte superbe discuții care se purtau – în cadrul unor vizite rigurose programate – pe diferitele

sectoare, Emil Condurachi – istoric și numismat de mare anvergură – a demonstrat un simț remarcabil pentru chestiunile de stratigrafie, socotite de el ca un deosebit de fructuos exercițiu mintal. Nu cred că greșesc afirmând că pe lângă meritul de a fi organizat, din anul 1949, cercetarea arheologică de la Histria – și ale cărei tipare le urmăim și astăzi – Emil Condurachi are și meritul – la fel de important – de a fi importat, prin mai tinerii săi colaboratori, metoda stratigrafică, specifică până atunci doar cercetărilor din domeniul preistoriei. În anul 1964, după ce fusesem implicat, fără voia mea, într-o cabală de șantier, m-a “pedepsit” – așa cum numai el știa s-o facă – încredințându-mi conducerea unui sector destinat cercetării unui obiectiv din epoca romană timpurie (termele din afara cetății târzii). Îi rămân și astăzi îndatorat pentru reprofilarea mea pe cercetarea epocii romane, domeniu în care m-a acceptat și la doctorat, astfel încât pot afirma că sub îndrumarea sa – pe cât de savantă, pe atât de caldă, părintească, motiv pentru care noi toți, elevii lui, îl numeam *Pater* – mi-a fost dat să duc unele contribuții – poate acceptabile – la Histria epocii romane.

Un episod, petrecut în anul 1965, merită povestit aici, el ilustrându-l nu numai pe marele profesor ci și pe veșnic receptivul cercetător. Scrisesem un articol, în care, fără a-l combate, reliefram, spre deosebire de el, importanța cuceririi macedonene a litoralului dobrogean. Am așteptat cu înfrigurare verdictul, care n-a întârziat decât câteva zile; “Dacă aș fi avut bibliografia de care ai beneficiat tu, probabil că și eu aș fi scris astfel”. Personal nu cunosc exemple ca un mare profesor, academician, având 53 de ani, să recunoască că un învățăcel de 25 de ani, avea mai multă dreptate decât el. Citez, ori de câte ori am ocazia, acest episod, ca o dovadă nu numai, cum spuneam, a autenticului său spirit de cercetător ci și a înaltei lui moralități profesionale.

Au urmat ani frumoși, din păcate prea puțini, în care Emil Condurachi – acest neîntrecut ambasador al științei românești – ne aducea ca oaspeți, la Histria sau la Institut, marile personalități ale cercetării

epocii greco-romane din Europa. I-am cunoscut – și am beneficiat datorită lui de luminile lor – pe Jeanne și Louis Robert, pe sir Ronald Syme, pe Ranuccio Bianchi Bandinelli, pe Pierre Devambez, pe Claire Préaux, pe Friedrich Vittinghoff și pe atâția alții. Deschis la tot ceea ce însemna Europa, Emil Condurachi – ales, tocmai din această rațiune, membru în multe asociații internaționale (Consiliul Internațional pentru Științe Istorice și Filozofie, Uniunea Academică Internațională) și secretar general, pe viață, al Asociației Internaționale de Studii a Sud-Estului Europei – înțelegea încă de atunci că izolarea în care trăiam nu ne putea duce decât la un iremediabil provincialism. Cea mai mare realizare, din acest punct de vedere, a constituit-o organizarea coloquiului de la Mamaia din anul 1968, intitulat “Sursele arheologice ale civilizației europene”, la care au participat savanții din domeniul arheologiei europene. Coloquiul avea însă loc la 9 zile de la invazia sovietică a Cehoslovaciei, moment în care nici granițele României nu păreau a fi asigurate, astfel încât se poate spune că numai personalitatea lui Emil Condurachi i-a determinat pe invitați să ia parte la acea reuniune. A mărturisit-o, de altfel, soția unuia dintre participanți (Luigi Bernabo - Brea), care, întrebată cum a avut curajul să vină în România acelor zile, a răspuns: “Ar fi găsit Emil o soluție să ne scape”.

Emil Condurachi a fost om de stânga, dar această stângă – atât de europeană în esență – începuse să nu mai corespundă rigorilor procustiene ale tot mai asprei dictaturi. A fost obligat să demisioneze de la direcția Institutului de Arheologie, pierzând în felul acesta și conducerea șantierului Histria, “laboratorul” său “de lucru”, cum îi plăcea să-l denumească. A suportat greu această pierdere, dar a continuat să-și îndeplinească toate obligațiile internaționale, cu un patriotism care poate fi socotit exemplar. A fost de altfel și perioada în care m-am bucurat de atât de caldă sa prietenie, neuitate rămânând zilele petrecute alături de el în Tunisia, în anul 1974, când împreună cu Roland Martin organizase un ciclu de conferințe pentru tinerii arheologi

maghrebieni. Contactul cu străinătatea (“când stau mai mult de trei luni în țară, simt că mă sufoc”) devenise o adevărată supapă, ceea ce nu însemna că nu l-am găsit, nu o dată, zgribulit de frigul din casă, așteptând cu egală înfrigurare, viza de pașaport. A închis ochii, în vara anului 1987, după o boală necruțătoare, în totală indiferență a factorilor politici din acea vreme.

Mărturisesc, pentru a încheia, că deși au trecut peste 15 ani de la dispariția sa, el continuă să-mi lipsească, acum când aș fi avut nevoie, mai mult ca oricând, de

luciditatea sa paternală. Încerc, la Histria și, pe cât posibil, la Institut, să-i duc mai departe opera și să-i perpetuez memoria, iar dacă, în toată tristețea, am un motiv de satisfacție este că, în numele aceleiași legături de breaslă și de suflet, cel mai reprezentativ elev al său, academicianul Răzvan Theodorescu, în calitate de Ministru al Culturii, mă ajută la Histria cu fonduri care îmi amintesc de anii tinereții.

Fie ca, acolo unde este el acum, profesorul meu să fie mulțumit de ceea ce încerc să fac, urmându-i luminosul exemplu.